

39-195736

ЕСЫМКЪО ЕСХЪОТ

3 403

Адыгнациздат 1939

82.3(2) АА
АА С 195736

Е 85 Книгохранилище

Есмыко Есхот

10 к.

22/VI	-62	Лай	

195736

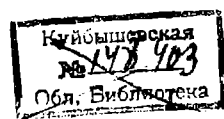
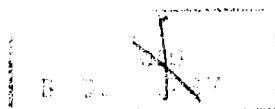
Книгохранилище

2016

КИЭЛЭЦІЫКІУМЭ АПАЕ ПШЫС

ЕСМЫКЪО ЕСХЪОТ

Литературнәу обработать зышыгыяр
ЕУТЫХ АСКЭР

АДЫГНАЦИЗДАТ
МЫЕКЪУАПЭ — 1939

Национальная библиотека АССР Ч

КНИЖНАЯ ПА

352700 Казань, Коча 100-100

ЕСМЫКЪО ЕСХЪОТ

Зы пщы байжъы горэм пщылыхэр ихъоеу, зэблигъэжъуклэу щылагъ. Пщыбаим шэу илэр пщылэу илэм зэрафэгъэхъущтыгъэ. Клогъу-клогъоу зызэбла хъузэ агъэхъущтыгъэх. Джащ фэдэу агъэхъоу хэтхэзэ, пщылымэ ащыщэу зы лыжъ горэм къо кыфэхъугъ. А лыжъыр чэщым шахъо тетызэ, шы горэ къеклуаллишъ, къоу кыфэхъугъэм Есмыкъо Есхъот фэус кырилуагъ. Джащ тетэу лыжъым ыкъо Есхъот фиусыгъ.

Аузэ илъэс 18 клуагъэ. Илъэс пшы-клуи зыщыхъугъэм Есмыкъо Есхъоты мроштэу ятэ рилуагъ.

— Тят, джы о зыгъэпсэф, нычэпэ сэ шыгъэхъу сыгъаклу,— ылуишъы.

— Фэмыгъэхъукъохэмэ, сиклал, пщым сылэкклэкодэн,— ятэ ылуагъ. Ымыгъа-клоу сыдыми клалэр шлоклыгъэп. Шо-клуагъ. Хэ клуагъэ ичэзыу ыхыгъ клалэм.

Ятэ гушоу, зызгъэпсэфыжыгъ—
ылоу шытээрэ, чэщым джыри ичэзыу
къэси клалэр клуагъэ. Чэщым оешхоу
жыбгъэшхо бэлахь къэхъуи, шыхэр
къышлузэхигъэзыхъэхи, шы гузэгумэ
клалэр раубытишъ, благъом шыхэр къы-
дзахыгъ.

Клалэр благъом къеклоллагъ. Исэш-
хо къырихишъ благъом сэшхомклэ
еуагъ, шъхъаклэ зи фешлагъэп. Клалэр
гузэжъогъу ифагъ: шыхэр зыщифы-
жынынэу чылэм зыщылуигъэзыхъажын
фэе уахътэр блэклы хъугъэ. „Сятэ джы
зынэсыгъэм пщым есымыгъэуклэу, шы-
хэр сфыжъэу лузгъэзыхъажыгъагъэмэ
тэ къиклыныя!“—ылуагъ клалэм, гуза-
жъоу.

Благъор къэгушыишъ:

— Шымэсэ сафаеп, сызыфаер оры-
шты, мы члаплэм укъеклолэжынынэу
сыбгъэгугъэмэ шыхэр озгъэфыжы-
штых,—къылуагъ.

— Ащыгъум сыхъатымафэ себгъэ-
жъагъэба! Шыхэр къысэптыжъэу сэб-
гъэфыжъэу тятэ лые щымышлынэу зы-
хъурэм сигуапэу сыкъэкӀолӀэжъын,—
ыӀуагъ кӀалэм.

Пщым адыкӀэ Есхъотым ятэ кӀишла-
гъэу ышъхъэ пилъэнэу щытызэ, шыхэр
Ӏуигъэзыхъи Ӏухъажьыгъ.

Къаплъэхишъ, кӀалэм шыхэр зэри-
фыжъырэр залъэгъум гушӀуагъэх, ащ
тетэу яти шъхъафит хъужьыгъэ. Ащ
ыужым кӀалэм къыгъэзэжъи благъом
дэжъ къэкӀожьыгъ.

— УкъэкӀожьыгъа?

— СыкъэкӀожьыгъ,—рыӀуагъ.

— Армэ саужы къихъ,—ыӀуишъ,
ыужы ригъэуцуи къушъхъэ тӀуакӀэ го-
рэм дищагъ, къушъхъэ тӀуакӀэу зыди-
щагъэм зепэшӀодзыгъэу унитӀу дэтэу
къычӀэкӀыгъ. Благъор зыунэм чӀэхъа-
жъыгъ, кӀалэри зыунэм ихъагъ.

КӀалэр егупшысэу щысызэ, лыжъ
жэкӀэ фыжъ цыкӀу горэ къихъагъ.

— Есмыкъо Есхъотэу зышъхъэ
тымылъэгъоу, зигугъум тигъалӀэрэ зэ
укъэсыгъэмэ зыдгъэпсэфыжъын!—ыӀуи
лыжътым ыӀуагъ. Ар къыриӀуи щыс ыӀуи
лыжъыр икӀыжъыгъ, лыжътым ыуж
зыпшъэшъэ дэхэдэдэ, нэрэ напэрэ зэ-
фэгъэшӀыгъэмэ анахъ дахэу къихъагъ.

— Есхъотэу шлу слъэгъэу, силы хъуштэр, сыдэу бэрэ сызэбгъэжагъа!— къырилуагъ пшъашъэм.

— Дэгъу,—ылуагъ,—уилы сыхъуштыми, ау сэ усшлэрэп ылуагъ клалэм.

Чэщ зэхъум пшъашъэр унэм къэ-
кложьыгъ. Пэр фишлыжьишъ гъо-
лъяжьишъ ригъэжъагъ. Пшъашъэри
гъолъынэу хъугъэ.

— Зыгорэ щытэу нэчахъ тхыгъэн
фае нахъ, нэчахъынчъэу узгъэшъузы-
хъуштэп,—ар тыхабзэп тэ,—ылуагъ кла-
лэм.

— Хэт шыхъат тшына?—тятэ сы-
къемыджэщтымэ ылуагъ пшъашъэм.

— Щымылахэ нэмылэмэ клложьыри
къяупчI, разэхэмэ—ылуагъ клалэм.

Пшъашъэр клуишъ ятэ-янэхэмэ яуп-
чыгъ. Ыкли тимахъулъэ, ыкли ткъо,
тырыраз,—алуи къырылуагъ.

Гъолъяжьишъ шъузыкIэ ыш-
тагъ. Чэщищ ау щытэу клуагъэ. Ящэнэрэ
чэщым клалэр хэщэтыкIыгъ. Шъузыр
шIонагъ, къысалу укIэмыгупсэфырэ,—
ылуишъ.

— СыкIэмыгупсэфырэ,—уятэ дэжъ
тис, сэ сятэ рыклуагъэр сшIахэрэп, сятэ
пщы иI, хъэзаб зытелъ цIыфымэ
ащыщ,—рилуагъ.

Пшъашъэр клложьи ятэ рилуагъ: „ся-

тэ хьазаб зытелъ цыф—elo. Зыкли гуп-сэфын ыдэрэп“

— Армэ клалэм еплоштэр ары,— ылуагъ ятэ,—неущ шъуежъэжъынышъы шъукложьышт, ори удэклошт, ау гъогу зэхэклитлум зыщылуклэрэм, сэмэгум рымыклонэу сыкъыгъэгугъэн фае.

Кложьы клалэм зыреложьым, сэмэгу гъогу рымыклонэу ыгъэгугъагъ.

Клалэмрэ пшъашъэмрэ ежъэжъыхи гъогу зэхэклым луклагъэх.

„Ащ ятэ фэдэхэр сымыгъапцлэмэ нибжьы сэ лы къысхэклынэп, сэмэгум сырыклошт“—ылуи гъогу дэхынэу ригъэжъагъ.

Пшъашъэр клалэм елъэлугъ, гъогу пхэнджым рымыклонклэ. Клалэр шлуакло зэхъум, пшъашъэм „гущылэ заулэ къыослошт мыдэ“—ылуи клалэр къыгъэуцугъ.

—Зэшыпхъуищ тыхъущтыгъэ,—ылуагъ пшъашъэм, — сэ санахьыклэщтыгъэ. А лы жэклэ фыжъ цыклоу унэм къыхъэгъагъэр сэ сят, а благъоу укъэзыщагъэри арары. Блэгъуашъо илэшъы, зытыреубгъошъы сятэ благъо мэхъу, сшыпхъу анахьыжъэр Алырэгъу-Алырэгъупщэу, шейтанымэ япщы, рихьыжъышъ мыгъогу зэхэклым къызыщысырэм, а сэ сятэр къыклахъэешъы, зэза-

озэ пшъашъэр ащ лэклэклодагъ. Литлум ащ нахъи нахъыклэр пшъэшъаплэм зехъэм ари кырихъыжъи мыш шлокли зэкло-талом ари алэклэклодагъ. Етланэ сэ пшъэшъаплэм сызехъэм, сэрыти ящэнэрэр Алырэгъу-Алырэгъупщым сэри сырихъыжъагъ. Сятэ ар къыубыти гъучл жарэшъу иблыклэ мыгъогум щыхилулагъ, сэ псэоу сыкъытырихъыжъишъы тадэжъ сыкъихъыжъыгъагъ, арышъы мыш тызырыклэ лыягъэ къытщышлышт умыклу, — ылуи елъэлугъ пшъашъэр.

— Ар зэзгъэлъэгъумэ зыуасэр сыд фэдиза, къэдгъээзэжъынба?—ылуи клалэр ежъагъ. Ежъишъ клозэ бэрэ клуагъэхэу нэсыгъ. Зынэсым зэрилуагъэм фэдэу зэклоцлыпхагъэу, зы ин дэдэ горэ гъучл хъалъкъэхэмклэ хэлүллагъэу еклогъагъэх. Ар къэгущали—зыфэдэ къэмышъугъэ Есмыкъо Есхъот, укъэклуагъа. Хъэзаб стелъи, моу зы арышъо горэ къэгъэланл зэ!—ылуи, къелъэлугъ.

— Е тхъамык! тэри хъэзаб зытелъэу къырыклуагъэмэ тащыщ, бэу къэзгъэлэнлэн ылуагъ клалэм. Ыгъэлэлэнэу зыфежъэм, шъузыр клыигъэ. Еклуали ыгъэлэнлагъ. Зегъэланлэм къыхитхъи, шъузыр ыпхъуати рихъыжъагъ. Шъузым ылэ лым къызыфещэим шъу-

зым мыхъур Іалъынэу ылэ илъэр къы-
пихыгъ. Шъузыр ыхы адрэр кľожы-
гъэ.

Лыр пчэгум къинагъ. Лыр шыути
шэсыжыи ыужы ихъагъ. Ыуж итэу кľо-
зэ гъомладжэ хъуи шыр ышхыгъ. Лэу
къэнагъэр рихъыжъэжыи, лъэсэу мэз
Іапчъэ горэм ІукІагъ. Мэз Іапчъэм ре-
кľокІызэ хъульфыгъэ нэбгырищ горэм
лыщыуан джэдищ агъажъоу акІэры-
хъагъ.

— ТІэкІу сэжъугъэшхы, — ылуишъ
ялъэІугъ лыр.

— Зы тыкъыр ащ щыщэу зыхэтхы-
кІэ, а такъырым ычІыплэ тэ тихъащт, —
къыраІуагъ.

Къашлѹхѣаб-ашлѹхѣлѣбѣжъыми клалѣм
зигъэшхѣкыгъ.

— Джы зызгъэбылътыщышъ тѣклѣ
сыклѣощта?

Таклѣ къыкыра ежы а шхынѣр зи-
шхынѣр?—ылуагъ.

— Тыгъэ къыкъокыплѣмклѣ къекы,
—алуагъ, — иныжътышху, мѣзыкъо тес,
чыгъѹ мыщ хѣтым анахъ инѣр къом
ыпѣ пышлагъѹ, ащ фѣдизѣр икъамы-
щѹ, мо узыклѣталоклѣ гъогоѹ илѣм
къырыклѣощт,—къыралуагъ.

— Ай зезгъэгъотынѣп сѣ!—ылуи
клалѣр мѣзым хѣлѣэдѣжыгъ. Гъогур
клалѣм къыгъѣотишъ, гъогум теуцуи
клѣзѣ, лѣамыдж цыкылу горѣ ыпѣ къи-
фагъ. Лѣамыдж члѣгъым члѣтлысхы
щысѣ, иныжътыр къѣсыгъ. Къѣр лѣ-
мыджым къыфыхѣагъѣп.

— Ей симѣзыкъѣожъ!—ылуагъ, — Ес-
мыкъо Есхъѣт дунаѣм къытехъѹи, алѣѣ-
мыдж члѣгъым къакылуи къычлѣтлысхы
ащ ѣ укъегъѣщтѣжъа?—ылуи, мѣзы-
къом еѹагъ.

— Мѣзыкъѣр ащ паѣ умыукы, сы-
къѣкылуагъѹ сычлѣс!—ылуи Есмыкъо
Есхъѣт къычлѣкыгъ.

— Укъѣсыгъа?

— Сыкъѣсыгъ!

— О нахы нахшылон фæе сæ сы-
зылтыхъурэ,—къыуагъ, иныжъым.

— А узылтыхъурэм икъэрэгъулэмэ
сащыщышъы ублэзгъэкъыштæп, хæч-ха-

сэ тешлэн фæе,—къыриуагъ Есхъоты.

Хэч-хасэр рагъэжъагъ. Есхъот къы-
лэти зычлæсэм чыгумкъыгъэлъэтэжъыгъ.
Иныжъыр къылэти зычлæсэм лъæгуан-
жэм нэсыфэ хифагъ. Есхъотэр къылати
зычлæсэм, етлани къыгъэлъэтагъ. Ины-
жъэр къылэти зычлæсэм бгырыпхым къы-

гъэсыгъ. Есхъотэр зычлесэм лъэгуан-
жэм къыгъэсыгъ. Иныжъыр зычлесэм
тыкъыным къыгъэсыгъ.

— Есхъот, джы гъогу утехъагъ,
уишъуз зыхьыгъэм игъогу. Къыриуагъ,
иныжъым,—ау сшъхъэ зыпыуупкыкӀэ
сикӀэтӀэишхо убг къещӀкӀи, псынӀӀэу
уишъуз зыхьыгъэм дэжъ унэсышт.

— Ай есшӀэщтыр сӀ сшӀэн,—ылуи
еуи ышъхъэ пиупкыгъ. КӀэтӀэишхор
къырихишъ, сӀшхъуапӀэмкӀэ чъыгыш-
хоу щытым зыреупцӀӀкымы, чъыгыр зӀ-
пигъэзыгъ.

Шъхъэу пиупкыгъэр пкӀэтӀэ-лъатӀэ-
зӀ ежъэжышъ, зызаулэрӀ кӀуи гъо
горӀэм ипкӀэжыгъ.

КӀалӀэр гъом плъи, ай нахъ ымылъӀ-
кӀӀэу къыгъэзагъ. НӀфапӀӀэ къыфишӀи
къыкӀӀӀрыкӀи пщӀӀрыхъӀэу хӀэсыгъӀмӀ
адӀжы кӀӀӀӀуагъ. МыдыкӀӀэ ежы
пщӀӀрыхъхӀӀри гумӀкӀӀӀэу мыжъогъогум
зытехъӀхӀӀм, япщ укыгъӀӀэу гъогу на-
пцӀм ӀулъӀӀэу алъӀӀгъугъ. ГушӀӀӀхӀӀӀэу кӀӀ-
кӀӀӀжыхӀӀӀӀ, ЕсмыкӀӀо Есхъот апӀ кӀӀи-
фагъ.

— НӀплъӀӀгъу кӀытӀӀзытыжыгъ, еб-
лагъ модӀ!—Алуишъ кӀыпӀӀгъокыгъӀх.

— НӀплъӀӀгъу шъостыжыынӀӀу шъу-
зхӀӀтыгъэр да?—яупчыгъ.

— Тышаклоу губгъом титзэ, тыкъи-
убыти акъохъусэм тесым тыкъихъыгъ.

ПщэрахъэкӀэ джы нэсэ тиӀыгъыгъ, —
къыраӀуагъ, — арышъы джы тыкъызэрэ-
ӀэкӀэбгъэкӀыгъэм фэдэу тыхэгъошъхъаӀу
тылушэжъ, — аӀуи къелъэӀугъэх.

ИтӀанэ нэбгырищэр къырищажъишъ,
гъо ӀупшӀэм къэкӀуагъэх. Мэзым ша-
клоу хахъэхи, мэз пчэныхэр къаукӀи,
кӀапсэм фэдэу ашъохэр зэкӀэ зэпашӀа-
гъэх. Мэтэшхо аригъэшӀишъ, шъоу
зэпашӀагъэр матэм пишӀи, ащыщэу зыр
ригъэтӀысхьи гъом ридзыхынэу ригъэ-
жъагъ. Гъом ридзыхырэм, — кӀапсэр
къэзгъэсысмэ сыкъишъухыжъ, — къари-
Ӏуагъ.

РагъэтӀысхьи зырадзыхым, кӀапсэр
къызегъэсысым, къырахыжъыгъ. Нэб-

гырищэри ащтэу итlысхьагъу-итlысхьагъоу ригъэтlысхьы ыгъэунэфыгъ. Есмыкьо Есхьотэр яупчlыгъ нэбгырищыми, да къэшъулъэгъугъэр,—ылуи.

— Шlункlы lай, жьыр тфэуклочlырэп, ай, нэмыклэу зи къэтлъэгъугъэл—къыраlуагъ.

— Ащыгъум сэ ситlысхьащтышъ, класэр нахъ къэзгъэсысы къэси нахъ сешъутlупщэх—къариlуагъ.

Матэм итlысхьы къыгъэсысымэ ратlупщэхызэ, ратlупщэхыгъ. Аузэ нэпэмыкl дунае горэм нэсыгъ. Зынэсым, ынэгу клэлотахьы, зигъэпсэфи клалэр ежъагъ.

Бэрэ мыклоу унэ горэм lуклагъ. Унапчъэр lуихи зехъэм, бзылъфыгъэ горэ исэу, ыкокл шъхъэу пиупклыгъагъэр илъэу—„тызыгъэунэхъугъэр тхъэ егъэунэхъу!“—ылоу тхъаусыхэу щысэу унэм рилъэгъуагъ. Шъхьам клалэр къызелъэгъум, адрэ унэм чlэлъэдагъ, адыклэ унапчъэ хэлъэу щытти, зылъехъэм ащи ащ фэдэу зы бзылъфыгъэ исэу, ыкокл шъхъэр исэу рилъэгъуагъ.

Шъхъэм къызелъэгъум, итlани ихъушъути адрэ унэм чlэлъэдагъ, унищ мэхъути, зырызэу арылъэдагъ. Ау ау-жырэм икlыплэ илэжъэпти, шъхъэр ащ дэжъым щыкъутэжъыгъ.

Пшъашъэхэр Есмыкъо Есхъоты кье-
бэныгъэх. „Тэдэ укъиклрэ, уцлыфа,
мыш тауштэу укъэкIуагъа?—„аIу кье-
пчIыгъэх.

Пшъашъэхэри мылъкоу яIэри кы-
рищажьы гъоIум кыIуищэжьыгъэх.
IапIэхэр матэм кырильхьы игъусэмэ
гъом кыраригъэщыгъ. Пшъэшъэ на-
хьыжъыр кыригъэтIысхьы кыраригъэ-
щыгъ. кыкIэлъыкIорэ ятIонэрэри кы-
ращыгъ. Адрэ анахьыкIэр кызэнэм:
—ИтIысхь,—ыIуи зыреIом—„мыш сэ си-
тIысхьэмэ сыращын—ыIуагъ,—ау джы
о уитIысхьэмэ нахьышIу“

— Сэ итIысхь зысIокIэ итIысхь,—
ыIуи пшъашъэр лыгъэкIэ ригъэтIы-
схьанэу хъугъэ. Ащ дэжъым пшъашъэм
Есмыкъо Есхъотым кыриIуагъ.

— Ащыгъум джы сэ саужкIэ укъи-
тIысхьэу укъыращажьэу уипало алъэ-
гъоу узашIэжьырэм, кIапсэр зэпаупкIы-
нышъ укъырагъэфэжьышт, узырагъэфэ-
жьыкIэ, сэ сызэрысыгъэ унэм кIуи ихь.
Зы тIы фыжьырэ зы тIы шIуцIэрэ зэ-
заоу унэм итышт, тIы шIуцIэм зыфэ-
бгъэпсэу тIы фыжъым зыкъызытебдзэкIэ
дунаем укъыдидзыежьынышъ гъо Iуп-
шIэм укъыIуидзэжьышт, тIы шIуцIэм
узытефэкIэ Алырэгъу-Алырэгъупщым

ичылэ шейтанымэ япщы дэжь уидзышт,
—ылуагъ.

Дэгъу,—ылуи пшъашъэр ригъэтлыс-
хьи ращыгъ. КІалэри итлысхьи ращэ-
жъагъэу, зашлэжым, кІапсэр зэпаупкІи
гъом къырагъэфэжыгъ. Гъом рагъэ-
фэжьи, кІалэр унэм кІуагъэ. ТІитІор
зэзаоу итэу ылъэгъугъ. Ты шІуцІэм
зызтыредзэм, Алырэгъу-Алырэгъупщым
ичылэ ыдзыгъ. Псы Іушъо горэм Іуфагъ.
Псы Іушъом кІалэр Іусзэ, бзылъфыгъэ-
хэр бэу псыхъэ къэкІуагъэх. Бзылъфы-
гъэу къэкІуагъэмэ алъакъохэр ІонтІа-
гъэу елъэгъу. Бзылъфыгъэ псыхъэхэм
„цІыфцІыкІу мыр“ аІо, къеплтыхэшты
агъэшІагъо. Зы пшъэшъэ цІыкІу горэ
ахэр зыІокІыжым етІани псыхъэ къэ-
кІожыгъ. Есмыкъо Есхъотэр ащ
еупчІыгъ: дэу бэрэ укъакІора о?—ылуи.

— Алырэгъу-Алырэгъупщым сыри-
унэлут сэ,—ылуагъ пшъэшъэ цІыкІум,—
гуащэу исым цІыф цІыкІу слъэгъугъэ
сІуи есІуагъэти, „джыри кІуи къызэ-
гъэлъэгъу“,—ылуи къысиІуагъэти ары
сыктыкІэкІуагъэр ылуагъ.

— Арымэ мыдэ шалъэр къысэти
псы къыхэсэгъэх,—ылуагъ кІалэм, пэ-
гунэр къыІихи псы къыхихи, мыхъур
Іалъынэу шъузым къыІапихыгъагъэр
псы шалъэм хидзагъ.

284561

— Есмыкѣо Есхѣот ипс, мы псыр
пкокы ипклэнэу кѣыолѣлугъ,—луи мы
псыр а гуащэм ет,—ылуи а пшѣашѣэм
рилуагъ.

Пшѣашѣэм псыр ыхѣи клѣжыгѣэ.
— Есмыкѣо Есхѣоты ипс мы псыр

пкокI ипклэнэу кыыолъэлугъ—, ылуигуащэм рилуагъ.

— Алахъэм ппсэ хеут, джаур лъэбыщэжъ! Мыдэ къахъ апсыр—ылуигуащэм псэр Iихи ыкокIы рикIагъ. Псыр ыкокI зырекIэм мыхъур Iалъынэр ыкокI кыинагъ. Псынклэу иджанэ тыриубгъуи, пшъашъэм римыгъэлъэгъоу, Iалъынэр ыштагъ.

— Псынклэу мы псыр кыыозытыгъэм нэпх кыытелъхыи садэжъ къэгъэс, —ылуи пшъашъэм унашъо фишIыгъ, пшъашъэми Есмыкъо Есхъот кыыгъэсыгъ.

Алырэгъу-Алырэгъупщымрэ шъузэу ыхыыгъэамрэ унашъо зедашIыгъагъэ, илъэсищэ джыри шигъэлэжыынэу. А илъэсищэр окIофэкIэ илIкыыкъокIынклэ гугъэу шъузым игурышагъ. Унашъо агъэуцугъагъ, илъэсыщэр клэмэ ыцэн ыломи фитэу. Унэм Есмыкъо Есхъотэр рищагъ. Шъузымрэ лымрэ а унэр ярэхъатыплэу щытзэ, лым шъузым рилуагъ: сымэджэшхо зыши, Алырэгъу-Алырэгъупщыр къягъащи, „уилажъэр да?—ылоу кыызыоупчIыклэ,—силажъэр ары,—ппсэ зыхэлъэр кыызысэмыIокIэ сылэшт—Iуи еIо,—ащыклэ ар тымыукIымэ тфэукIыштэп, ткIуачIэ кыыхыыштэп.“

Шъузым сымэджэшхо зиши Алы-
рэгъупщыр къаригъэщагъ.

— Да уилажъэр?—ылуи къеупчыгъ.

— Ппсэ зыхэлъэр къызысэмылокIэ
сылэшт,—джары силажъэр,—рилуагъ.

Алырэгъу-Алырэгъупщыр щхыгъэ:

— Есмыкъо Есхъот джащ къэси,
джы сыпсэ хеогъэхыя! Сыпсэ зыхэлъэр
мо къумбылыжъэу щытэр ары, зымы-
гъалI ащыджэ ухъужьыщтмэ,—ылуагъ.

Есмыкъо Есхъот дэжъ зэкIожьым
шъузым еупчыгъ:

— Къыуилуагъа?

— Къысиуагъ,—ылуагъ шъузым,—
къумбылыжъэу мо щытым хэлъэу къы-
силуагъ.

— УкъигъэпцIагъ. Ау ащ тетхъа-
гъыпцIэкIын тэ, къычIэдгъэщын ащ ып-
сэ зыхэлъэр—ылуагъ, Есмыкъо Есхъо-
ты.—Ар къызэрэчIэбгъэщыщтыр ары:
унэм илты Iэпэ къабзэр зэкIэ ихи чъы-
гым теубгъу, чъыгэр къэбзэ лъабзэу
тхъакIэу кIэрыуцу,—ар зэрзэхехэу къэ-
сыщт етIанэ.

Унэм IэпIэ дэгъоу илъэр зэкIэ ри-
хи шъузым чъыгым къыриубгъохыгъ.
Чъыгыри ытхъакIэу кIэрыуцуагъ.

Ар зызэхехым Алырэгъу-Алырэгъу-
пщыр къэсыгъ:

— Зиунагъо бэгъон удела?!

Чъыгым сыпсэ зэрэхэмылъэр дэу
умышлэра?—къыриуагъ.

— Адэ тыда ппсэ зыхэлъыр сыклэб-
гъапцлэрэ да?—ылуи къеупчлыгъ, шъу-
зыр.

— Есмыкъо Есхъот джащ къэси,
джы спсэ Iуехыя! Сэ сыпсэ зыдэщы-
лэр къыослон: къамылышхом къо хэс,
къом ыклоцлы баджэ ис, баджэм ыклоцл
тхъаклумыклахъ ис, тхъаклумклахьым ыкло-
цлы къамлан ит,—къамланым ыклоц бэ-
дзищ хъоу сыпсэ дэс. Кло джы сыпсэ
бгъэшлощтмэ гъашло,—къыриуагъ.

Чэщ хъуи шъузыр Есмыкъо Ес-
хъоты дэжъ, кложъыгъэ.

Къыриуагъэр зэклэ риложъыгъ.

— Джы къыуилогъэн фае шъып-
къэр, зэрэтшыщтэр сшлэрэп нахъ,—
ыуагъ лым.—Хъалплэмищ псынклэу
сфэшл.

Лъэпшъ дэжъ сыклонышъ щэ мыо-
хъуищ езгъэшлыщт. Хъалплэмищэр
ыхьышъ, Лъэпшъы дэжъ клуагъэ.

— Щэ мыохъуищ сфэшл,—ылуи
Лъэпшъы елъэлугъ.

— Мы къумбылышхоу щытэр къы-
зэхэгъэтакъуи шломыкл къысфэшли,
унэм къытакъуи пфэсшын, ыуагъ
Лъэпшъы.

Унэ пчъэлум къумбылышхоу Iутыр,

зэхигъэтакъуишъ, зыщилогъэ уахътэм нэс шомыкы ыши унэм ритэкъожьыгъ. Лъэпшъи щэ мыохъуищэр къыфиши къырити, Есмыкъо Есхъот къежъэжьыгъ. Етланэ Лъэпшъы ягуащэ мроущтэу къылуагъ.

Быныклоды тыклоди, типур а щэ мыохъум риукышт!

— Адэ тшлэщтыр да? — ылуагъ Лъэпшъы.

— Сэ къезгъэщхышт, о къэгъэщтыжъи, мылым щымыклошъузэ Есмыкъо Есхъот къэтыубытышт, — ылуагъ Лъэпшъи ишузы.

Шъузым къыригъэщхыгъ, лым къыгъэщтыгъ. Есмыкъо Есхъот лэбэ-лэабэзэрэ ахэр клэмышъэзэ ишъуз дэжъ унэм нэсыжъыгъ. Мыдырэхэр а унэм ихъан фитхэпти зэпырагъази кложъыгъэх.

Пчэдыжъым Есмыкъо Есхъот, а щэ мыохъуищэр ылыгъэу къамылым шакло клуагъэ. Къор къыхигъэкли, еуи ыукыгъ. Къом ыклоцл баджэ къиклишъ еуи ыукыгъ. Баджэр зеуклым тхьаклум-клахъэр ыклоцл къиклыгъ. Тхьаклумклахъэр ыукли зызэлехым, къамланэр къыдэклигъ. Къамланым зыдаплъэм бэдзищ дэсэу къычлэклигъ. Ящэнэрэм еуи ыплы-

тiшъ тlур къырихъыжьи еуи унэм къэкложьыгъ.

Алырэгъу-Алырэгъупщыр сымэджэ-
шхо хъугъэу къэсыжьи-гъ,—аlуи шей-
таныхэр ебэныгъэх зэкlэ.

— Сэ джы шъукъысэмыбэн сэ сы-
хъужьищтэп,—къарилуагъ Алырэгъу-
Алырэгъупщым, фэсымышlэн щылэп
зыфаер зэкlэ фэсшlэщт, лъэлукlо Есмы-
къо Есхъот дэжъ шъукlу.

Илъэсищкlэ сызыдимыхъанэу унашъо
зыдэсшыгъэ шъузым дэжъ шъукlу, ащ
исышъы,—шъуелъэлу,—къарилуагъ.

Лъэлукlохэр Есмыкъо Есхъот дэжъ
къэклуагъэх.

— Адрэ бэдзитlур плытлжьи, ыпсэ
псынклэу хэх, узыфаер къыпфишlэщт,
ралуагъ.

— Сэ къинэу сигъэлъэгъугъэм фэ-
диз езгъэлъэгъужьищт, адрэхэр спlы-
тыщтэп,—арилуагъ Есмыкъо Есхъоти.

— Селъэлу зыфаер фэсшlэщт адырэ-
хэри ерэплытлжьых,—ылуишъ еtlани
къыгъэклуагъ.

— Адэ къысфишlэщтмэ, алырэгъу
илагъ, ащ тетlысхъэу къамыщ пэкожъэу
илэмкlэ зеокlэ, зыфаем нэсэу. Джа къа-
мыщымрэ джа алырэгъумрэ къызыси-
тыкlэ ыпсэ хэсхыщт,—ылуагъ Есмыкъо
Есхъоты.

Етланэ кыфаригъахыгъ ахэр: кыамыщымрэ алырэгъумрэ. Ятлонэрэ бадзэрыптыгъ. Шейтанымэяпщым ыпсэхэки, алоу шейтаныхэр клэрытэу хъазэб телы хъугъэ Алырэгъу-Алырэгъупщым.

— Марджэ хъужын селъэу спсэхэрэх—ылуи къэлъэлуагъ ящани.

— Зы мыжъоупцлэрэ зы нэлэплъэклырэ илагъ, жъыр клэ ышыжьэу, джар кызыситыклэ ыпсэ хэсхышт,--арылуагъ, Есмыкъо Есхъот.

— Ежъ ядунаеклэ хъуштэп, ар естыкли хъаулуй,—кыыаригъэлуагъ.

— Арымэ хэсхыштэп,—зелом, кыыфаригъахыгъ тлури.

Мылъкоу шъузым илэр алырэгъум кытырилъхы, кытыригъэтлысхы мыжъоупцлэри нэлэплъэклыри кышти, кыамыщ пакомклэ алырэгъум еуи, гъо лупшлэу сыкыызэрыхъагъэм сылудзэжь зелом, ащ кылуидзэжьыгъ. Гъо лупшлэм кызедзыжьыхэм, бзылъфыгъищымрэ хъульфыгъищымрэ лутэу кыалуклагъ.

— Тэ дунае нэфынэр тэзыгъэлъэгъужыгъэ хъульфыгъэр кыишъумыщыжьэу тылуклыштэп,—алоти, бзылъфыгъэхэр афылуклыщтыгъэхэп.

Есмыкъо Есхъотэр аклэрыхышъ:
„Сэ силъэгъун кыыздэмышъугъагъэ-

мэ шѳо шѳусфырикѳуни! Ау симорад кѳызэрэздэхѳугѳэр шѳуинасып кѳыхыгѳ. Мищэр сянэ кѳылѳфыгѳѳу сшыпхѳух; шѳуищэ шѳусимахѳулѳ. Шѳукѳытетѳысхѳ,—ыѳуи ахэри кѳытыригѳэтѳысхѳи, яхэку кѳэсыжѳыхи, шѳхѳадж ичылэ ыгѳэкѳложѳыгѳѳх.

Ежѳ ядэжѳ зэкѳложѳым, яунэ пшэсэныхэр кѳекѳылѳэжѳыгѳѳу, яунашѳхѳэ псы ымыубытыжѳѳу, янэ тхѳаусыхѳу, жантѳэм дэсѳу Есхѳот кѳуи унэм ихѳажѳыгѳ.

— Тян!—ыѳуи, джагѳѳ.

— Еоой, „тян“ ыѳоу сэ хэты кѳысиѳона?

— Тэ хѳазабѳѳу телѳэр ттелѳѳу, тиуни ылѳэгѳѳу „тян“ ыѳоу сиунэ кѳихѳагѳэр сикѳэлэнкѳи мэхѳу,—ыѳуи кѳикѳыгѳ.

— Сэры уикѳалѳу Есмыкѳѳо Есхѳотэр. Тятэ тэ щыѳа адэ, тян?—ыѳуи еупѳыгѳ.

— Уятэ укѳэмыупѳѳ сикѳал, уздэкѳыгѳѳмрэ джырырэ азѳагу пщым ѳадэкѳѳыгѳ. Ар зытекѳодагѳэр оры сикѳал, мо кѳэтѳыс, тѳэкѳу сыпѳѳщѳрахѳын узгѳѳшхэнышѳ, модрэ унэм чѳахѳи щыснахѳ, зямыгѳэлѳэгѳу. Зыгорэм уилѳэгѳѳу пщым зэхихымэ, уятэ ычѳапѳѳ уридзэн. Уятэ унэлут тхѳамыкѳ, хѳазаб зѳ-

пымычыжъыр тэ тинасып!..—ылуи къы-
фэтхъаусыхагъ янэ.

— Тян, унэлутэу мылэгъо-члыгъом
лусым шъхъафитыныгъэр язгъэгъотын-
клэ усэгъэгугъэ,—ылуагъ, Есхъотым.

— А сиклал,—умыдел, пщы зэпстэ-
ори зэкъотых, къотыбэр ял, алъапсэ
ины. Бэклае шлагъэ—уятэ ладэм зыдэ-
лъыр, о нахъ зигъэллыщтыгъагъэ ащ,
лыхэми загъорэ ахахъэщтыгъэ аришлэ-
шъугъэ щылэп нахъ. Шыхэр къэпфы-
жьи зыбгъээзэжьи гъэмрэ джырырэ азы-
фагу ладэм дэлъ. Бжынырэ плэстэ
чъылэрэ пэмыкл ригъэшхырэп. Ыжа-
клэрэ ышъхъацырэ члыгум нэсыжьи гъ,
упсэклэу зыфаригъэупсын ымыдэрэр
илъэс шъитлу зыныбжьи фэдэу хъугъэ.
Арышъы унэ лутымэ шъхъафитыныгъэ
о яптышъунэп, укъашлэфэ нэсы мыдрэ
унэм члахьи ис,—ылуагъ, янэ.

— Тян, ар сэ къыфэзгъэшъыпкъэщт
джы дэдэм, пшхъэ къэфыкли сэгъэу-
пси.

— Уздэклыгъэмрэ джырырэ азыфа-
гу сэ сшъхьи сыупсыгъэпышъ дэгъу,
сфэупс ылуагъ.

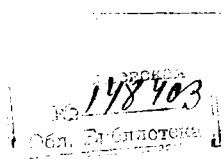
Ышъхъэ фиупси мыжъоупцлэр ши-
фи нэлэплъэклымклэ зелъэклым янэ
илъэс щэкл ыныбжъэу хъужьи гъэ.

— Джи сшюшъы мэхъу сиклал ылуишъ, янэ гушлуагъэ.

— Къало, тян джи пщы укыклэу анахъ хъуштэр.

— Пщы укыклэу анахъ хъуштэр ары: пщы лъэпкъ къэмыгъэнэн плъэкыштэп.—Пщышъхъэу щылэр уукынышъы, ясабымэ уямылэу, ежыр-ежырэу лэжьэнхэу псэунхэу, унэлуты щымылэжьынэу, шъхъафитыныгъэр унэлутымэ яптышт, ылуагъ янэ.

Пщымрэ гуащэмрэ ыукли яти ладэм ктыдищыжъыгъ. Ышъхы ыжакли фиупси, илъэс щэкырэ тфырэ ыныбжъэу ктыши, чылэм пщы имылэжъэу, псэоу чылэм ежыри дэсэу кыэнэжъыгъ.

Ответственный редактор *Беретарь А.*
Техредактор *Р. Мезужок.* Ответ-
корректор *Шартан.* Сдано в набор
2 июня 1939 г. Подписано к пе-
чати 11 сентября 1939 г. ст. формат
62x94^{1/16} 1,75 п. л. изд. № 61. Адыгobl-
лит № 762 зак. № 1751, тираж 4000.

